X

Зияродинова НР
Директор

РЕСПУБЛИКА ДАГЕСТАН

МКОУ «ЛЕНИНАУЛЬСКАЯ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА №2 ИМЕНИ ГЕРОЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ЮРИЯ САЛИМХАНОВА»
СелоЛенинаулКазбековского района РД

368155 Казбековский район, с. Ленинаул, e-mail – leninaul2school@mail.ru, сайт школы - https://s2lnn.siteobr.ru/

СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДАЮ
Зам. директора по УР	Директор
Шамирзаева П.М.__________________	ЗияродиноваН.Р._________________
«____» ______________________2023г.	«____» ___________________2023 г.

Рабочая программа

по родной литературе

для 9 класса

на 2023-2024 учебный год

Подготовила: Саламирзаева Заира Хизриевна.

Федеральный Государственный Образовательный СТАНДАРТ

Программаялъе баян

Программаялъе баян

Художествияб адабияталъ к1удияб кумек гьабула кинабго рахъ камилав инсан куцазе, г1агараб халкъалъул рух1ияб бечелъиялъул кьуч1алда г1олилазе тарбия кьезе.

Гьединлъидал школалда малъизе т1аса рищун руго ц1алдохъабазе мустах1икъал, маг1наялъул ва мац1алъул рахъалъ щвалде щварал авар литератураялъул ва вацлъиялъул миллатазул цо-цо асарал. Гьезда т1ад х1алт1улаго, лъималазда лъазе ккола художествиял асаразул анализ гьабизе, гьезие бит1араб къимат кьезе ва адабияб теориялъул к1вар бугел баяназдаса пайда босизе, гьелдаго цадахъ гьезие рагьизе ккола художествияб каламалъул пасих1лъи ва гьварилъи.

Раг1ул устарлъиялъул асарал малъи ккола адабияб курсалъул аслияб рахълъун.

Малъиялъул мурадлъун ккола раг1ул устарлъиялда лъимал хадур гъезари, камилал художествиял асаразда гьорлъе раккизе ругьун гьари, пасих1аб сипатияб каламалъул тату лъаялде гьел рачин, гьелъул кьуч1алда асаразулъ рихьизарурал жамг1иял гьоркьорлъабаздалъун, г1адамазул г1амал – хасиятаздалъун авторасе абизе ва бихьизабизе бокьараб аслияб пикру рагьиялде ва бич1ч1иялде рач1ин.

Адабияб курсалда жаниб хасаб бак1 ккола Ват1ан хиралъиялъул, миллатазда гьоркьоб гьудуллъи кквеялъул, дунялалдаго зах1матхалкъалъул мурадал ц1униялъул асар ц1алдохъабалъ куцаялъ.

Адабияталъул дарсаз лъимал т1амула миллатазул адаб-х1урмат гьабизе. Гьеб мурадалъе г1оло ц1алдохъабаз лъай-хъвай гьабула цогидал миллатазул адабияталдаса авар мац1алде руссинарурал лъик1ал асаразулгун.

Лъайгун тарбия кьеялъул масъалабиги, ц1алдохъабазул г1елалъулаб х1албихьиги х1исабалде босун, авар мац1алда литератураялъул курс г1уц1ун буго 2007 соналда басмаялда бахъараб ва Дагъистан Республикаялъул лъайкьеялъул ва г1елмуялъул министерствоялъ тасдикъ гьабураб Дагъистаналъул Тахо-Годил ц1аралда бугеб педагогикияб г1елмиябгун ц1ех-рехалъулаб институталъ г1уц1араб «Авар ва Дагъистан адабият программалъул» кьуч1алда.

9 классалъе ц1алул материал кьун буго тарихиябгун-тематикияб ва жанразул тартибги ц1унун. Гьениб х1исабалде босун буго байбихьул классазда ц1алул дарсазда лъималазе щвараб х1албихьи ва гьениб лъураб кьуч1алда г1уц1ула хадубккун литературияб ц1али.

9 классалда малъизе программаялда рихьизарун руго лъайгун тарбия кьеялъе лъик1ал ресал ругел, рич1ч1изе бигьаял, художествияб рахъалъ щвалде щварал халкъияб к1алзул гьунаралъул, авар адабияталъул ва вацлъиялъул миллатазул хъвадарухъабазул т1аса рищарал асарал.

Гьаб программаялъул аслияб т1алаб: адабияталде лъималазул рокьи базаби; чвахун ва пасих1го ц1алиялъул бажари камиллъизаби; малъулел асаразул гьварилъилъуде раккизе ва аслияб пикруялда хадур гъезе к1везелъун, анализалъе авалияб роцада лъимал ругьун гьари, т1ахьал ц1ализе гьира-шавкъ бижизаби.

9 классалъе т1аса рищарал асараз рес кьола ц1алдохъабазул г1умруялъул х1албихьи бечед гьабизе, сипатияб каламалъул лазат босизе лъималазда малъизе, гьезулъ рух1ияб сахаватлъи куцазе, г1умруялда дандч1валел г1емерал лъугьа-бахъиназе бит1араб къимат кьезе ругьун гьаризе.

Курс г1уц1ун буго, тарихиябгун тематикияб тартибги ц1унун. Гьелъ рес кьола лъималазул лъай г1амлъизабизе, литературиял асаразда кколел лъугьа-бахъинал ч1ванкъот1араб тарихияб заманалда

хурхарал рук1ин ц1алдохъабазда бичч1изабизе, ва гьезда бихьизабизе гьел асаразда жаниб бат1и-бат1ияб тарихияб заманалъул г1адамазул г1умруги г1амал-хасиятги ва рук1а-рахъинги гвангъун цебеч1езабун бук1ин; гьелдаго цадахъ лъималазе рагьула жакъасеб къоялдаги гьел малъулел асаразул бугеб к1вар; гьанжесеб г1умруялъе бит1араб къимат кьун бажаруларо, аралде данде кквеч1ого.

Дилим гимназиялъул планалда рекъон, гьаб курс малъиялъе бихьизабун буго анкьида жаниб 1 саг1ат: кинабниги лъаг1алие 34 саг1ат

Ругьунлъиялъулгун бажариялъул т1алабал к1ийиде рикьун руго:

1. Асаралъул анализ гьабун ва гьелъие къимат кьун бажари;
2. Калам г1уц1ун бажари.
   Программаялда бихьизабун буго щибаб художествияб асар малъизе бикьун кьураб ц1алул заман.

34 САГ1АТ

Асарал лъазаризе – 26 саг1ат
Калам цебет1езабизе – 4 саг1ат
Класстун къват1исеб ц1али – 4 саг1ат

50-90 соназда авар адабият

Миллияб адабият халкъалъул г1умруялда хурхараб бук1ин. Жамаг1аталъул пикру цебет1еялъе миллияб адабияталъул квербакъи ва лъайгун тарбиякьеялъе гьелъул к1вар.

Расул Х1амзатов. «Дир рак1 муг1рузда буго», «Дир Дагъистан» (гьелдаса «Мац1», «Хъвадарухъанасул зах1мат», «Хъвадарухъанасул рит1ухълъи, лебаллъи», «Сундаса мун данде гьабун бугеб, Дагъистан?», «Гьаб улкаялда чи вижараб куц»), «Эбелалде», «Авар мац1», «Милъиршаби» (4 саг1ат)

«Дир рак1 муг1рузда буго». Поэмаялда жанир шаг1ирас жиндирго халкъалъул хасияталъул лъик1ал рахъал загьир гьари: къвак1и, г1адатлъи, зах1мат бокьи, г1адан хиралъи. Поэмаялъул аслияб пикру – шаг1ирасул х1асратаб, жив халкъгун вугин, гьелъулгун жиндир бухьен т1ун гьеч1ин абураб калам.
«Дир Дагъистан». Асаралъул х1акъалъулъ цебераг1и. жинде щвезег1ан лъиданиги батун бук1инч1еб х1икматаб жанр Расулица бижизаби. «Дир Дагъистан» - инсанасул ва дунялалъул х1акъалъулъ пикрабазул т1ехь.
Адабияталъул теория. Поэмаялъул х1акъалъулъ баян жеги г1ат1ид гьаби.
«Эбелалде». Лъималазде эбелалъул рокьул к1одолъи ва гъварилъи, гьезул ургъалида ва рух1алида г1умру унел улбузда цере лъимал кидаго налъулалъун хут1и. эбелалъул сипаталда ва ц1аралда цеве шаг1ирасул недегьлъи ва рек1ел т1ереньлъи.
«Авар мац1». Рахьдал мац1 гьеч1они, гьеч1о миллат, гьелъул маданият, рух1ияб бечелъи. Умумуз ирсалъе тараб гьеб хазина наслабазе ц1унич1они, ц1унуларо халкъ. Коч1ол каламалъул х1алуцин. Лирикияв багьадурасул монолог.
«Милъиршаби». Маг1арул т1абиг1аталъул ва г1адамазул рук1а-рахъиназул сурат кудияб рокьиялда ва махщалида бихьизабун бугеб куц. Сипатиял раг1абазул к1вар.
Адабияталъул теория. Пейзажияб лирикаялъул х1акъалъулъ баян гъварид гьаби.

Г1абдулмажид Хачалов. «Хваразул ц1аралдасан» (1 саг1ат)

К1удияб Ват1анияб рагъда халкъалъ бихьизабураб бах1арчилъи, къвак1и, къох1ехьей. Гьеб кинабго бач1унеб г1елалда к1очене бегьунгут1и.

Халкъалъе г1оло рух1 кьурал г1адамал хвел гьеч1еллъун лъугьин – поэмаялъул аслияб пикру.

Поэмаялъул г1уц1иялъул хаслъи, мац1алъул пасих1лъи. Хвараздехунги ч1агояздехунги авторасул бербалагьи.

Адабияталъул теория. Асаралъул г1уц1иялъул х1акъалъулъ баян г1ат1ид гьаби.

Муса Мух1амадов. «Манарша» (къокъ гьабураб) (3 саг1ат)

Маг1арул г1олилазул г1уц1арухъанлъи ва рух1ияб дунялалъул бечелъи. Х1айдари, Манаршал, Пат1иматил сипатал. Манаршал г1умруялда жаниб эбел Гульжагьаница ва херай Катураль кколеб бак1. Манаршаги муг1алимги. Манаршал рух1ияб дунял г1ат1илъизе муг1алималъ лъолеб бут1а.

Х1ажи Гъазимирзаев. «Васасде», «Гьудуласде», «Лъалхъуге, дир барти» (1 саг1ат)

Шаг1ирасул г1умру ва адабияб х1аракатчилъи.

Умумузул г1амал – хасият, г1агараб ракь, маг1арул халкъ, миллияб мац1 – шаг1ирасул адабияб гьунаралъул аслияб тема.

Гъазимирзаевасул куч1дузул пасих1лъи, мац1алъул бечелъи, пикрабазул гьварилъи.

Машидат Гъайирбекова. «Эбелалъул рак1», «Эбелалъул кеч1»,
(1 саг1ат)

Шаг1иралъул г1умру ва адабияб х1аракатчилъи.

Маг1арул ч1ужуг1аданалъул къадру, намус, зах1мат, гьелъул напс ва т1адег1анлъи к1одо гьаби – Машидатил асаразул аслиял темабазул цояб.

Лирикияб сипат г1уц1изе шаг1ирасул бугеб махщел ва бажари.

Фазу Г1алиева. «Кини» (2 саг1ат)

Маг1арул ч1ужуг1аданалъул г1акъиллъи, сабруялъул к1одолъи. Гьелъул рух1ияб дунялалъул камиллъи. Васасдехун, йик1инесей нусалдехун, цогидаздехун Халунил бербалагьи. Закарил ва Меседул сипатал.

Рагъул магъалоялъул бак1лъи. Гаргаралъул, сипатиял раг1абазул сипатал.

Адабияталъул теория. Художествияб каламалъул баян г1ат1ид гьаби.

Ц1адаса Х1амзат. «Балагьалъул гъамас» (2 саг1ат)

Меседгун г1арцуца халкъ хвалде ц1аялъе гвангъараб мисал. Бечелъиялъ г1адамазул г1амал – хасият хисизабулеб куц. Жидер зах1маталдалъун, г1урхъулъа ун, г1адан бечелъизе рес гьеч1олъи. Бечелъиги намус-ях1ги цадахъ х1ебт1унгут1и, гьезул цоялъ цояб ч1вай – г1умруялъул закон бук1ин авторас к1удияб махщалида бихьизаби. Жакъасеб г1умруялъул мат1улъун гьеб трагедия бук1ин.

Адабияталъул теория. Трагедиялъул х1акъалъулъ баян. Драматургиял асаразул х1акъалъулъ бич1ч1и гъварид гьаби.

Г1умар – Х1ажи Шахтаманов. Лирика: «Къаралазул г1ор», «Рач1а, гьудулзаби», «Г1андадерил х1ор» (1 саг1ат)

Шахтамановасул лирикаялъул х1акъалъулъ баян. Гьелъул философия, хаслъи.
Ват1ан, г1агараб халкъ хиралъи, инсанасул намус-ях1, г1амал – хасият, шаг1ир ва заман, шаг1ир ва поэзия Шахтамановасул лирикаялъул аслиял темаби.

Г1арип Расулов. «Хазина» (2 саг1ат)

Хъвадарухъанасул г1умру ва адабияб х1аракатчилъи.
Хабаралда жаниб х1акъикъияб ва гьересияб цоцада данде тунки. Инсанасул г1умру – даимаб чвахи.
Жиндирго намусалда, г1умруялда, т1абиг1аталъ кьураб пагьму- гьунаралда цебе унго-унгояв устарасул ритухълъи ва жавабчилъи – хабаралъул аслияб пикру.

Багъатар. «Севералда бугеб дир милъиршо»,
«Ц1адакьа бахчулеб дир чанил бурут1» (2 саг1ат)

«Севералда бугеб дир милъиршо». Жакъасел анищал, къасдал. Миллатазул рух1ияб бечелъи. Къисаялъул аслиял багьадурал, гьезул сипатал. Эбел – инсудехун, ч1ах1ияб г1елалдехун г1олилазул гьоркьоблъи.
Автор – къисаялъул багьадур. Лъугьа – бахъин аслияв багьадурасул ц1аралдасан бициналъе г1илла.
Багьадуразул рек1ел х1ал, къасдал рагьиялъе муг1рузул т1абиг1аталъул, Каспий ралъ дал суратазул к1вар.
«Ц1адакьа бахчулеб дир чанил бурут1». Маг1арул г1олилазул г1умру – хасияталъул тема. Г1олилазул ц1али, анищ, къасдал, рокьи авторас махщалида рихьизари. Ценоевасул к1игьумерчилъи. Месей – г1адатай маг1арул яс. Месейил гьалат1 ва жинцаго жиндиего гьабураб тамих1. Гьимат- ях1, намус, г1ищкъу ц1унизе лъалел г1олилазул цевехъан.
Къисаялъул г1уц1иялъул хаслъи. Мац1алъул пасих1лъи. Рак1алдещвеязул, монологазул к1вар.

Мух1амад Ах1мадов. Лирика: «Дие бокьун буго», «Сардалги къоялги къацандулелъул…», «Гьале г1азу балеб…», «Ч1ужуг1адан» (1 саг1ат)

Ах1мадов- авар поэзиялъул ц1ияб наслуялъул вакил. Шаг1ирасул г1умру ва адабияб х1аракатчилъи.
Ват1ан, г1умру, г1адамал, жакъасеб къоялъул рохелги ургъелги, миллияб тарих – ч1ужуг1аданалъул къисмат, заманалда цебе шаг1ирасул жавабчилъи – Ах1мадовасул лирикаялъул аслияб тема.
Рахьдал мац1алдаса пайда босизе, гьеб махщалида х1алт1изабизе шаг1ирасул бугеб гьунар.
Адабияталъул теория. Темаялъул, пикруялъул ва адабияб сипаталъул х1акъалъулъ баян г1ат1ид гьаби.

Дагъистаналъул халкъазул адабияталдаса

Хизгил Авшалумов. «Дир мадугьал – дир тушман» (1 саг1ат)

Хъвадарухъанасул г1умру ва адабияб х1аракатчилъи.
Мац1ихъанлъи ва базарганлъи гьабулел ч1ук1набазда авторас кьабулеб сатирияб ц1ал.
Гамбарил сипат. Ч1ук1наяс какулев Сары- Самад – рак1бац1ц1адав инсан.
Сатириял сипатал рагьизе авторасул бугеб махщел.
Адабияталъул теория. Сатираялъул ва юморалъул х1акъалъулъ баян г1ат1ид гьаби.

Нурадин Юсупов. «Гъавураб къо» (поэма) (1 саг1ат)

Шаг1ирасул г1умруялъул х1акъалъулъ къокъаб баян.

Зах1мат бокьулев чи кидаго жиндирго мурадалде щола. Х1алт1уца гурони инсан берцин гъавуларо, гьесул маг1ишат цебет1езабуларо – поэмаялъул пикру.

Маргьа шиг1рияб къаг1идаялда хъван бук1ин – гьелъул хаслъи.

Ах1мадхан Абу-Бакар. «Магьидул хъалиян», «К1иго херав чи» (1 саг1ат)

Халкъазда, миллатазда гьоркьоб гьудуллъи – вацлъ . к1иго бат1ияб улкаялъул вакилзабазда гьоркьобгьудуллъиялъул асар бижи – хабаралъул аслияб пикру. Даниялъул ччуг1ихъабазул образал. Кубачи росдалсурат, гьелъул машгьурал устарзабазул сипатал.

«К1иго херав чи». Инсанасул рух1ияб бечелъи зах1маталда бухьараб бук1иналъу х1акъалъулъ аавторасул пикраби. Сахаваталлъун, гурх1ел –ц1об бугеллъун рук1ин – г1умруялда нур базаби. Г1умругун къеркьеялъ чиясул рек1елъ рух1ияб чаран лъей, жиндирго черх куцаялъ, г1акълу лъадариялъ инсан камил гьави – хабаралъул аслияб маг1на. Инсанги т1абиг1атги дандекквей.

Рек1ехъе лъазаризе

Расул Х1амзатов. **«Дир рак1 муг1рузда буго»** (кесек)
Г1абдулмажид Хачалов. **«Хваразул ц1аралдасан»** (кесек)
Х1ажи Гъазимирзаев. **«Васасде».**
Машидат Гъайирбекова. **«Эбелалъул рак1»**
Фазу Г1алиева. **«Кини»** (муг1алимас т1аса бищараб кесек)
Г1умар – Х1ажи Шахтаманов. **«Къаралазул г1ор».**
Мух1амад Ах1мадов**. «Дие бокьун буго».**

Авар мац1алъулгун бухьен

Хьвада-ч1вадиялда, жамг1иябгун политикияб темаялда хурхараб сочинение.
Рух1ияб бечелъиялда, жамг1иябгун политикияб темаялда хурхараб 2-3 асаралъул кьуч1алда доклад х1адури.

Хабариял текстазул къокъаб, яги т1асабищараб изложение.

1Х классалда адабиял темабазда т1орит1улел к1алзулал ва хъвавулал х1алт1абазул аслиял тайпаби

Художествиял асарал пасих1го ц1али.
Жинцаго бицине, гьединго хъвазе бугеб жоялъе г1адатаб ва жубараб план г1уц1и.
Хабариял асаразул, гьезул бут1абазул изложение х1исабалда бицунги хъванги анализгун цадахъ х1асил кьезе бажари.
Ц1алдохъабазул жидерго зах1маталъул бицарал сочинениял хъвай.
Жамг1иябгун политикияб, адабиябгун политикияб макъалаялъул къокъаб х1асил хъвай, гьединго гьезул план г1уц1и.
Жинцаго ц1алараб т1ехьалъе, бихьараб киноялъе, телевизоралдасан кьураб асаралъе къимат кьезе бажари.

Лъаялъул ва бажариялъул рахъалъ 1X классалъул ц1алдохъабазда церелъолел аслиял т1алабал

Ц1алдохъабазда лъазе ккола:

-эркенлъиялъе г1оло гьабураб маг1арулазул къеркьеялъулги адабияталъулги хурхен ч1езабизе;
- лъазарурал асаразда жаниб тарихиял хаслъаби ратизе;
- лъазарурал асаразул композиция, сюжет ва сипатал г1уц1араб тартиб;
- лъазарурал асаразул аслиял багъадуразул г1амал – хасияталъул г1аммаб к1варалъул бицине;
- лъазарурал асаразул жанралъул хаслъаби ратизе;
- критикиял макъалабазда лъазарурал асаразе къимат кьезе;
- программаялда рек1ехъе лъазаризе рихьизарурал текстал;

Ц1алдохъабазухъа бажаризе ккола:

- хъвадарухъанас раг1удалъун г1уц1арал художествиял сипатал цереч1езаризе;
- асаралъ рорхулел аслиял суалал ратизе;
- лъазабулеб асаралда жаниб сюжеталъул, композициялъул, , багъадуразул сипатазул ва сипатияб каламалъул к1вар рагьизе.

№	Дарсил тема /9 кл адабият/	Саг1ат	9 класс По плану	По факту	Примечание	
1	**50-90 абилел соназда авар адабият Р.Х1амзатов** «Дир рак1 муг1рузда буго»	1				
2	Р.Х1. «Дир Дагъистан»	1				

3	Р.Х1. «Дир Дагъистан»	1				
4	Р.Х1. «Эбелалде»	1				
5	Р.Х1. «Авар мац1»	1				
6	Р.Х1. «Милъиршаби» **А.теория** «Пейзажияб лирика»	1				
7	**Калам цебет1езаби** ***Сочинение*** «Расул Х1амзатовасул асаразулъ инсаниятальул суалал»	1				
8	**Класстун къват1исеб ц1али** Р.Х1амзатов «Маг1арулай»	1				
9	**Г1абдулмажид Хачалов** «Хваразул ц1аралдасан» **А.т.** Худож. асаралъул г1уц1и	1				
10	**Муса Мух1амадов** «Манарша»	1				
11	М.М. «Манарша»	1				
12	**Калам цебет1езаби** ***Сочинение*** «Советияб заманалда г1олилазул хасият куцай»	1				
13	**Х1ажи Гъазимирзаев** «Васасде», «Гъудуласде»	1				
14	**Класстун къват1исеб ц1али** «Ожерелье для моей Серминаз» киноялъухъ балагьи	1				
15	**Машидат Гъайирбекова** «Эбелалъул рак1», «Эбелалъул кеч1»	1				

16	**Фазу Г1алиева** «Кини»	1				
17	Ф.Г1. «Кини» **А.т.** художествияб каламалъул х1акъалъулъ	1				
18	**Калам цебет1езаби** ***Сочинение*** «Г1одой къулун къочила эбелалъул кверазда» Фазул ва Машида-тил асаразулъ эбелалъул сипат	1				
19	**Ц1адаса Х1амзат** «Балалъул гъамас» А.т. Драмиял асарал	1				
20	Ц1.Х1. «Балагьалъул гъамас»	1				
21	**Г1умарх1ажи Шахтаманов** «Къаралазул г1ор», «Рач1а, гьудулзаби», «Г1андадерил х1ор»	1				
22	**Класстун къват1исеб ц1али** Г1.Расулов «Къункърабазул моц1»	1				
23	**Г1арип Расулов** «Хазина»	1				
24	Г1.Р. «Хазина»	1				
25	**Багъатар** «Севералда бугеб дир милъиршо»	1				
26	**Багъатар** «Севералда бугеб дир милъиршо», «Ц1адакьа бахчулеб дир чанил бурут1»	1				
27	**Мух1амад Ах1мадов** «Дие бокьун буго…», «Сардалги къоялги къацандулелъул», «Гьале г1азу балеб», «Ч1ужуг1адан» **А.т.** Тема, идея, сипат.	1				

28	**Дагъистаналъул халкъазул адабияталдаса** **Хизгил Авшалумов** «Дир мадугьал – дир тушман»	1				
29	**Нурадин Юсупов** «Дун гьавураб къо»	1				
30	**Ах1мадхан Абубакар** «Магьидул хъалиян», «К1иго херав чи»	1				
31	Малъараб такрар гьаби	1				
32	Халгьабиялъул х1алт1и	1				
33	Х1асил гьабиялъул дарс	1				
34	Нахътей	1				